

INFORME: ERMITA DE SANT MATEU (PREMIÀ DE DALT, EL MARESME)

1.- Justificació

Els sota signants han estat posats en avís d'un seguit d'actuacions que han afectat diverses parts de l'ermita de Sant Mateu (Premià de Dalt, el Maresme).

Aquestes intervencions de caràcter arquitectònic s'han realitzat en el primer semestre de l'any 2013.

2. L'Ermita

2.a.- Ubicació geogràfica

L'ermita de Sant Mateu està situada al cim de la serra de Sant Mateu, al punt més alt de la carena (495 m. d'altitud), en el terme municipal de Premià de Dalt (Maresme). Pertany al mas de Can Riera.

Està dins els límits del Parc Natural de la Serralada Litoral.

Le seves coordenades UTM són: 444085N / 4596561E

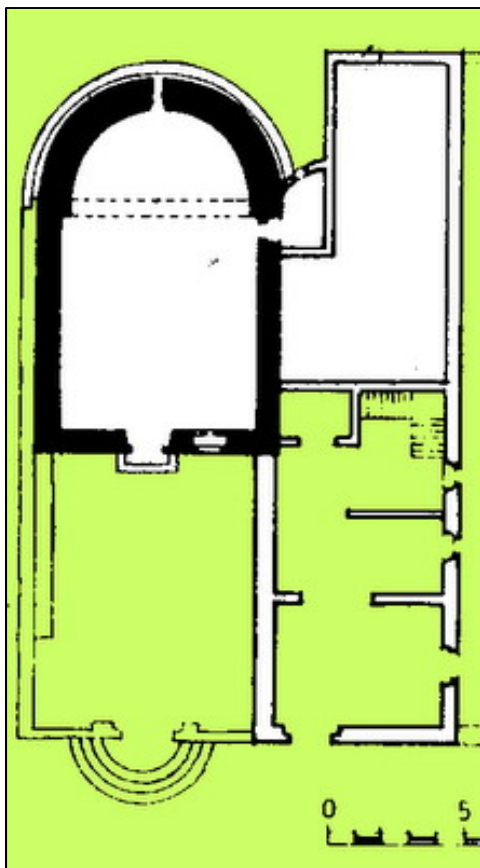
2.b.- Ressenya històrica i artística

Descripció:

Ermita d'origen romànic d'una sola nau, de planta rectangular (6'5 x 5'25 m).

En el segle XVI va patir un escurçament, motivant l'actual planta quasi quadrada, mentre que la resta de l'antiga nau constitueix avui dia l'ampli i allargat atri empedrat.

Es troba orientada a l'est, esbiaixada uns 5 graus al nord.

La façana no pertany a l'etapa romànica i permet datar el moment de l'escurçament de la nau. L'absis és de planta semicircular amb finestra central de doble biaix i arc de mig punt. La volta de la nau és de mig punt i la de l'absis és de quart d'esfera, ambdues amb coberta de teula, a dues aigües amb el carener perpendicular a la façana principal. Està coronada per un campanar de cadireta, d'un sol ull, que es va realitzar en sentit longitudinal sobre la intersecció central de la teulada, perquè tingués una ferma subjecció, quedant d'aquesta manera perpendicular a la façana.

A la nau hi ha un banc paral·lel al mur d'obra que actua com a reforç de la fonamentació.

L'aparell permet veure en el mur de tramuntana diferents etapes. A la part baixa s'observa un fonament de carreus ben alineats i tallats a fil que ens situaria la capella dins l'art romànic amb una cronologia del segle XII. A

l'alçada de dos metres i mig s'observa un fris mensulat llis que decora tot el perímetre del temple i a partir d'aquí hi ha un metre més de mur fins arribar al sostre amb un aparell diferent. Aquest testimoni ens documenta un enrunament de la volta i la reparació de la mateixa en el segle XVI.

L'ermita està adossada a un edifici pel mur del sud. Aquest mur forma part també de la casa i tots dos edificis estan comunicats per una porta, constituint doncs un conjunt indissociable. La casa és de planta rectangular, amb baixos i planta pis, mantenint tota la longitud de l'antiga nau. Era la residència dels ermitans.

Notes històriques:

L'ermita apareix documentada a partir del 30 de setembre del 993 quan Borrell empenyorà al bisbe Vives, les propietats situades en lo terme de Vilazar (Vilassar) dins el terme del bisbat de Barcelona. Aquesta propietat afrontava a tramuntana amb la serra que va per Sant Mateu cap el Mogent. El mateix topònim, apareix també el 28 de maig del 995 en un altre afrontació per a designar la serralada i el 3 de maig del 1057 per a designar una riera (...areneo de Sancti Mathei).

Sembla que la capella formava part d'un mas segons podem deduir en una relació d'alous feta el 1070 on consta "*...petiam que est iuxta casa de Sancti Mathei*". La capella sempre surt esmentada al llarg dels segles XI i XII en les afrontacions de venda de peces de terra; així trobem el 29 de març del 1075, una venda de terra que afronta, a tramuntana amb l'església de Sant Mateu apòstol¹ i en un altre del 13 de març del 1143 en que Gaucefret de Santa Coloma i la seva muller Guila ofereixen a l'altar de Sant Silvestre de la catedral de Barcelona una peça de terra situada a Viastrel dins el terme de la parròquia de Sant Pere de

Premià, aquesta peça de terra afronta a migdia amb un alou de Sant Mateu.

El 3 de febrer del 1148 es documenta la primera capella quan Ramon Senarius "presbiter Sant Mathei" que es reconeix coma deutor del canonge barceloní Guillem Rotlan, amb la quantitat de nou maravedis per l'empenyament d'unes finques de Vilassar, Premià i Teià.

La primera notícia de la capella la trobem en la visita pastoral del 28 de maig del 1498 en que consta com a desbastada i destruïda i que no es pot fer missa i es demana la reconstrucció.

Anys més tard, en la visita del 6 d'octubre del 1508 consta que pertanyia al priorat de Sant Miquel del Fai². Segurament en aquesta etapa ja existien donats en la casa i la capella, malgrat que no coneguem els seus noms. No passa així, en temps més actuals en que la documentació ens parla dels donats Andreu Bastida el 1578, natural de Creixac del bisbat de Coors (Fr.) el qual llega 25 lliures per l'obra de la capella, cosa que a més ens documenta una altra reparació.

L'any 1949 es van fer obres de restauració de la capella pels seus propietaris, que va consistir en canviar l'arrebossat interior i van fer algunes cates a l'absis i als murs per a veure si hi havia pintures, amb resultat negatiu.

La capella de Sant Mateu deu tenir un origen al segle X a l'igual que totes les capelles de la comarca. És molt probable que el culte de la mateixa fos més antic i es remuntés a l'època visigòtica.

¹.- ACB: *Liber II Antiquitatum*, núm.478

².- ADB: *Visites pastorals*, vol.29, fol.161

L' església deuria subsistir fins la construcció de la capella actual al segle XII. Aquesta capella es deuria abandonar a finals de l'època medieval i patir un procés d'enrunament, afectant principalment al sostre i al mur de tramuntana. Camprubí creu que el testimoni d'obres del 1578 data l'escurçament de la nau.

2.c.- Importància social i simbòlica en el territori

L'ermita de Sant Mateu és a més a més un referent simbòlic i identitari pels pobles del voltant, sobretot per Vilassar de Dalt, Vilassar de Mar, Premià de Mar, Cabrils, El Masnou, Alella, Teià, Tiana, Vallromanes, a part de Premià de Dalt. Fins i tot, en certs cercles es fa servir la nomenclatura de Vall de Sant Mateu.

Moltes parelles d'aquests pobles han decidit que l'ermita és el marc ideal per casar-se.

Pels pescadors també era una referència geogràfica i simbòlica. Es deia "Quan Sant Mateu està tapat, lleva la xarxa d'un grapat".

En Mn. Josep Mas i Domènech (1860-1942), arxiver de la Catedral de Barcelona i membre de la reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, era fill dels ermitans de Sant Mateu. Hi té una placa dedicada a la façana de la casa que va ser residència dels mateixos.

Aplec de la sardana:

De sempre, pel dia de Sant Mateu, el 21 de setembre, es feia una Missa i en Joan Vilanó, premianenc que era molt conegut i actiu culturalment, al finalitzar la Missa tocava el seu acordió. Un dia va proposar fer-hi sardanes i així, l'any 1980 s'organitza el primer Aplec amb el nom d'Aplec de la vall de Sant Mateu. Està organitzat per les associacions d'amics de la sardana de Premià de Mar, Premià de Dalt, Vilassar de Dalt, Vilassar de Mar, Cabrils, El Masnou, Teià i algunes vegades s'hi afegeix Alella.

A les 10.00 h. es comença amb una Missa que oficia el mossèn de Premià de Dalt i a les 11.00 h comença l'Aplec amb dues cobles que toquen cinc sardanes cadascuna i la darrera és una peça conjunta. També s'ofereix un esmorzar als assistents.

Plantada del pessebre:

La primera plantada d'un pessebre en aquesta zona, va ser l'any 1971 a Can Gallemí, darrera mateix de la masia de Can Riera. Per circumstàncies alienes als organitzadors es va haver de buscar un altre indret i l'elecció fou l'ermita de Sant Mateu, era la més lògica donada aquest simbolisme de l'ermita. A partir de 1990, cada any, els Amics de l'Art Pessebrístic de Premià de Mar, la Parròquia de Sant

Cristòfol, amb l'esplai parroquial i el grup Caminants de Matinada, organitzen una festa nadalenca, amb la pujada d'un pessebre, un esmorzar, una missa i la tradicional cantada de nades.

Viu el Parc:

A banda d'aquests dos esdeveniments anuals, l'ermita de Sant Mateu ha estat testimoni directe de la festa del Parc . Des de fa onze anys que acull els actes del programa "Viu el Parc". Durant tot el matí es fan diferents tallers on pares i nens gaudeixen i aprenen a respectar el seu entorn, hi ha música i diversos espectacles.

Aquesta campanya està promoguda per l'Àrea de Territori i Sostenibilitat de la Diputació de Barcelona.

A més a més, és punt de trobada setmanal o de pas d'excursionistes, ciclistes i cavallers.

3.- Protecció Jurídica

L'Ermita de Sant Mateu està declarada Bé Cultural d'Interès Local (BCIL), segons el que prescriu la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català (article 17). Subjecte per tant al règim de protecció aplicable a tots els béns integrants del patrimoni cultural català (articles 21 a 28) i al dels béns immobles catalogats en particular (article 39).

Edificada en sòl no urbanitzable està sotmesa al règim específic que disposa la Llei d'Urbanisme (text refós de 2005) i el seu Reglament de l'any 2006.

Al trobar-se ubicada en el Parc de la Serralada Litoral, està també subjecte a la normativa del Pla Especial de protecció del medi natural i del paisatge de la Conreria-Sant Mateu-Céllecs (aprovat l'any 2004). I com aquest, està declarat Espai d'Interès Natural, es troba també subjecte a les mesures de protecció establertes en la Llei 12/1985 d'Espais Naturals i el Decret 328/1992 sobre el Pla d'Espais d'Interès Natural.

Totes aquestes proteccions, es materialitzen en el vigent Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de Premià de Dalt (de 24 de juliol de 1986 i executiu des del 30 de novembre de 1990), on l'ermita de Sant Mateu gaudeix d'una protecció tipus A (Fitxa núm.74). D'acord amb l'article 5 de la Normativa de l'esmentat Pla, els elements de tipus A són *"objecte de protecció integral, o sigui que les mides de defensa i protecció abastin a la totalitat de l'edifici, elements o conjunts catalogats començant per la seva situació, les façanes, les cobertes, el volum i els interiors"*.

L'article 12 de la mateixa afirma que *"els elements o conjunts catalogats hauran de ser objecte de les obres i atencions de conservació, consolidació i restauració que el seu estat requereixi per a la salvaguarda dels valors protegits. Tasca que correspon en primer lloc a la iniciativa dels propietaris"*,

tot i podent disposar d'ajuts, detallats en la Normativa, i tenir-se que ajustar al criteris que també estableix.

En l'article 15, es permet realitzar *"obres en els immobles catalogats sempre que s'observin les prescripcions següents:*

a.- No s'alteri l'aspecte interior o exterior dels immobles, segons sigui el grau de protecció que tingui atorgat conforme l'article 6e d'aquesta normativa, tret de les obres que responguin a una raonada restauració per a la reposició de l'edifici a l'estat original, o siguin justificades i admeses per no alterar el valor o valors objecte de protecció.

b.- Es conservin els jardins, patis i espais lliures que formin part de l'àmbit de l'edifici catalogat.

c.- No es projectin modificacions interiors que alterin o perjudiquin les parts essencials per les que hagués estat catalogat l'edifici.

d.- S'apliquin en el possible les tècniques tradicionals en l'edifici protegit. Si s'utilitzen altres tècniques haurà de respectar-se íntegrament el caràcter original de l'edifici i els seus elements d'interès.

En les obres de restauració s'observaran a més a més les següents prescripcions:

1.- Hauran d'anar precedides i acompanyades d'un estudi arqueològic, històric o artístic de l'edifici, segons sigui el seu cas o el motiu de protecció."

En l'article següent, 16 apartat 2 es diu:

"També podran realitzar-se aquelles obres que, sense suposar demèrit per l'edifici ni destrucció o alteració d'elements d'interès, possibilitin el seu ús per a finalitats que siguin compatibles amb les seves característiques i tendeixin a facilitar la seva conservació".

En l'apartat IV, sobre Disposicions tècniques, de la reiterada Normativa, article 28, es diu:

"Les sol·licituds de llicència d'obres menors en edificis catalogats es subjectaran al tràmit general establert per a les ordenances d'edificació, si bé, la seva concessió haurà d'anar precedida de l'informe específic de l'Ajuntament."

En l'article 50.1 del text refós de la Llei d'urbanisme (Decret legislatiu 1/2005), relatiu el procediment per a l'aprovació de projectes de reconstrucció i rehabilitació de masies i cases rurals en sòl no urbanitzable (desenvolupat en l'article 58 del Reglament de la Llei d'Urbanisme, Decret 305/2006) es diu que aquests projectes *"han de ser sotmesos a informació pública per l'ajuntament, per un termini de vint dies, i a l'informe de la comissió territorial d'urbanisme competent, que s'ha d'emetre en el termini de dos mesos. La llicència corresponent només es pot atorgar si el dit informe és favorable i, si escau, ha de fixar les mesures correctores i les condicions de caràcter urbanístic a què fa referència l'article 48.2. Els projectes que només comportin obres de conservació, d'adequació, de millora o de manteniment d'un ús existent admès per l'ordenament urbanístic resten únicament subjectes a llicència municipal".*

4.- Intervencions realitzades recentment

La intervenció realitzada sobre l'ermita romànica de Sant Mateu, que per les visites realitzades es pot datar en el primer semestre de 2013, afecta l'interior, la façana principal i el paviment enllosat exterior.

A l'interior s'ha pintat el paredat de blanc, fins i tot la pica de l'aigua beneïda, feta de pedra granítica (veure fotos 1, 2 i 6).

Foto 1.- Interior ermita: altar i absis (foto JCA)

Foto 2.- Interior ermita: entrada (foto JCA)

Foto 3.- Parament extern de la façana (foto JCA)

Foto 4.- Paviment (foto JMB)

Foto 5.- Paviment vist des de l'interior (foto JCA)

Foto 6.- Pica d'aigua beneïda (foto JMB)

Any 2008. Foto: http://carlesdanon.blogspot.com.es/2008_12_01_archive.html

Any 2009. Foto Joaquim Graupera

Any 2013

Fins l'any 2008 la façana de l'ermita conservava un arrebossat, probablement fet en morter de calç, pràcticament intacte (veure foto 3). L'octubre de l'any 2009 apareix ja força escatada, però és durant el primer semestre d'aquest any 2013 quan es porta a terme l'actuació més agressiva. Totes les junctures entre les pedres que conformen la façana es reomplen amb ciment i tota la superfície s'enllueix amb aquest mateix material. Tot i ser una capa molt diluïda, es perd la coloració natural de les pedres donant-li un aspecte homogeni força apagat que contrasta amb la immediata paret de la casa. El procés es documenta en la seqüència d'imatges d'aquest Informe.

El paviment enllosat (veure fotos 4 i 5) que conforma l'atri ha estat reomplert amb sauló. És de suposar que el procés ha comportat l'aixecament previ de les pedres, doncs ara estan bastant menys fixades al terra del que ho estaven abans de l'actuació. Considerant que l'atri ocupa, molt probablement, l'espai de l'antiga nau romànica es desconeix fins a quin punt pot haver resultat afectat el jaciment.

5.- Propostes i reflexions

La consulta del corresponent expedient d'obres que ha estat diligenciat en l'Ajuntament de Premià de Dalt no ha estat possible, malgrat que un dels sota signants va sol·licitar-ho formalment (instància enregistrada el 10 de setembre de 2013, entrada núm.4066, denegada el 17 de setembre del mateix, sortida 1973, "per no haver-se acreditat un interès legítim i directe").

Desconeixem, doncs, si aquesta intervenció ha estat fruit d'un projecte de restauració o es tracta de les obres de conservació i manteniment que la llei obliga a la propietat, como hem vist en l'apartat jurídic.

Pel mateix, desconeixem si l'administració o administracions competents, segons el caràcter de l'obra, ha concedit permís per realitzar aquesta intervenció i, en cas afirmatiu, desconeixem sota quins criteris ho ha fet o sota quin informe favorable.

En cas de tractar-se d'una restauració, podria ser actuació encara no finalitzada tendent a restituir el perdut arrebossat de la façana, millorar l'accés i rehabilitar l'interior. Tot i ser una intervenció inacabada, si aquest és el cas, sorprèn el procediment amb el que es porta a terme.

Si es tracta de les obligades mesures de conservació del monument i ja estan finalitzades, cal manifestar un seguit de deficiències que deixen en evidència una actuació precipitada i no ajustada a un Bé Cultural d'Interès Local.

En les actuacions a l'interior i en la façana, per exemple, no sembla que s'hagin aplicat les recomanades tècniques tradicionals. I, en l'actuació sobre el paviment exterior, ja hem advertit sobre una possible afectació al jaciment arqueològic.

En definitiva, s'ha de regularitzar la situació i adoptar les mesures correctores que ho permetin.

Així mateix, donada l'experiència, seria recomanable fer una revisió dels procediments i protocols de control, tant per part de l'Ajuntament como del Parc, sobre les intervencions que - tot i ser autoritzades - es realitzin en els elements que gaudeixen d'una especial protecció.

Premià de Dalt, 8 de novembre de 2013

Joan-Carles Alay i Rodríguez
Jordi Montlló i Bolart
Comissió de Patrimoni SCA

Joaquim Graupera i Graupera
Dr. en Història de l'Art (Maresme Medieval)

Jaume Vellvehí
Grup d'Història del Casal

Laura Bosch Martínez
Arqueòloga

Bibliografia

- AA.VV. (1982). Guia del romànic de la comarca del Maresme. Grup d'Amics de l'Art Romànic del Maresme, Museu Comarcal del Maresme. Mataró. Pàgs. 86-89.
- MAS i DOMENECH, Josep (no consta). Notes històriques del bisbat de Barcelona. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Fitxes manuscrites. 27 vols. V i XIX, foli 29.
- UBACH, Pau (1994). Memòries etno-arqueològiques. Vilassar de Dalt, 1934-1993. 6.000 anys d'història en el Maresme. Ed. L'Aixernador. Argentona.
- CAMPRUBÍ, Fèlix (1980). Sant Mateu de Premià dins Full informatiu del Romànic, núm.23 (setembre 1980). Ed. Artestudi. Barcelona.
- FÀBREGA, Àngel (1957). Orígenes del culto a San Mateo en España. Dins Annalecta Sacra Tarraconensia, vol. XXIX. Ed. Balesiana. Barcelona Pàgs. 3-24.
- GRAUPERA, Joaquim (2002). L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme. Vol.II. Monografies. La Comarcal. Ed. Argentona. Pàgs. 59 - 61
- PLADEVALL, Antoni (1992). Santa Anna (o Santa Anastàsia). Dins Catalunya Romànica. Vol. XX. El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg. 511